

voor hen, die belang stelden in het lot van de werkmansklasse, en dat lot, ook in het algemeen maatschappelijk belang, wensten verbeterd te zien, had toch echter wel moeten zijn, hoe men op de beste wijze aan hen, die tot deze klasse behoorden, betere huisvesting had kunnen verschaffen. Het ligt immers voor de hand, dat de woning van de werkman en zijn gezin op hun gezondheid, moraal, zin voor orde en reinheid, gemoedstoestand en voorkeur voor een gezellig huiselijk familieleven, een zeer grote invloed kan uitoefenen. Hoe weinig de Regering in deze kwestie de gemeentebesturen steunde, blijkt wel uit een artikel in het Rotterdamsch Nieuwsblad van 1895 ²⁷). Hierin staat o.m.: ‘toen Prof. Drucker, lid der tweede kamer, bij de behandeling van de Staatsbegrooting den minister opriep, om in de woningtoestanden verbetering te brengen, dat het antwoord toen was nul op het request, en dit van de zijde eens ministers van binnenlandse zaken, wiens geschriften vroeger denzelfden geest ademden en van evengroote geestdrift getuigden, als thans de rede omtrent het woningvraagstuk van Prof. Drucker’. In dit artikel spreekt men van een ‘wanverhouding tusschen woningen, alias varkenshokken en mensche-lijke woningen’.

Wanneer de gemeenteraad van Culemborg op 30 november 1872 besluit, een geldlening aan te gaan van f 20.000,— ten einde voor rekening van de Gemeente op een haar toebehorend terrein vier woningen te doen bouwen, onthouden Gedeputeerde Staten van Gelderland goedkeuring aan dit besluit op grond van het feit, ‘dat bouwen van huizen, hetzij om te verhuren of te verkoopen, moet geacht worden een onderneming te zijn, vreemd aan de huishouding der gemeente, die aan de particuliere industrie moet worden overgelaten, als een zaak, die tot winst of verlies kan leiden’ ²⁸).

Het is een onbegrijpelijke zaak dat de overheid zich niet bekommerde om de gezondheidsbelangen van die duizenden en nog eens duizenden die dag en nacht vertoefden in verblijven, die de eenvoudigste eisen geheel onbevredigd lieten, terwijl zij wel vorderde dat de inrichting van fabrieken en werkplaatsen voldeed aan bepaalde hygiënische eisen.

Elke poging om de huisvesting der arbeidende klasse beter en gezonder te doen worden, moest dus van particuliere zijde komen. Allereerst heeft men van medische zijde veel geprobeerd om in de